

รายงานการสำรวจเอกสารโบราณใน คมส.

ดอกรัก พยัคศรี¹

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลด้านมานุษยวิทยา สังคม-วัฒนธรรม เพื่อให้บริการเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้สู่สาธารณชนในรูปแบบของฐานข้อมูลออนไลน์ ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทยได้ดำเนินงานสำรวจ และรวบรวมข้อมูลเอกสารโบราณด้วยการทำสำเนาดิจิทัลเอกสารโบราณ(digitize) ในเขตภูมิภาคตะวันตกโดยเริ่มดำเนินการในเขตจังหวัดนครปฐมเป็นแห่งแรก มีข้อมูลสำเนาดิจิทัลเอกสารโบราณประมาณ 300 เรื่อง และได้จัดการข้อมูลเพื่อให้บริการออนไลน์ไปแล้วกว่า 70 เรื่อง

นอกจากข้อมูลเอกสารโบราณภายนอกแล้ว ภายในศูนย์ฯ เองก็พบว่ามียเอกสารโบราณอยู่ด้วยเช่นกัน จากการสำรวจในเบื้องต้นพบว่า มีเอกสารที่เป็นคัมภีร์โบราณ สมุดไทย และพับสา อยู่จำนวนหนึ่ง โดยเป็นการบริจาคจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกให้กับศูนย์ฯ ไว้ ดังนั้นฐานข้อมูลเอกสารโบราณฯ จึงได้จัดทำโครงการสำรวจและทำสำเนาดิจิทัลภายในศูนย์ฯ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเอกสารโบราณนี้ต่อไป

เอกสารโบราณที่สำรวจพบภายในศูนย์ฯ มีดังนี้ คัมภีร์โบราณ อักษรพม่า ภาษาบาลี จำนวน 39 ผูก

คัมภีร์โบราณอักษรพม่าของอนาโตน เป็ลติเยร์

1. วิสุทธีมคค์ อัญฐะกะถา ปาลี จ.ศ. 1230 (พ.ศ. 2411) เดือน 3 แรม 1 ค่ำ (ห่อผ้า)
2. ทุกะ ปัญฐาน ปาฬิ จ.ศ. 1235 (พ.ศ. 2416) เดือน 11 แรม 10 ค่ำ วันพฤหัสบดี (ห่อผ้า)
3. สุวัณณะสามะ ชาตะกะ นิสสยะ จ.ศ. 1222 (พ.ศ. 2403) เดือน 6 แรม 13 ค่ำ (ห่อผ้า)
4. มะหาวัคคะ สังยุต และนิทานะวัคคะ อัญฐะกะถา ปาฬิ จ.ศ. 1249 (พ.ศ. 2430) เดือน 2 ขึ้น 10 ค่ำ วันศุกร์ (ห่อผ้า)
5. สังคะหะ ปาฬิ จ.ศ. 1206 (พ.ศ. 2387) เดือน 3 ขึ้น 7 ค่ำ วันอังคาร (ห่อผ้า)
6. กัปปิยะการะกะ (นิสสยะ) และชุกทะสิกขา ปาฬิ จ.ศ. 1241(พ.ศ. 2422) เดือน 5 แรม 1 ค่ำ วันเสาร์
7. ธัมมะปะทะ อัญฐะกะถา นิสสยะ จ.ศ. 1237 (พ.ศ. 2418) เดือน 5 แรม 5 ค่ำ (ห่อผ้า)
8. จุฬะวาปาฬิ นิสสยะ และอะภิธาน ปาฬิ นิสสยะ จ.ศ. 1268 (พ.ศ. 2449) เดือน 2 แรม 7 ค่ำ วันศุกร์ (ห่อผ้า)
9. วินัยมะหาวา ปาฬิ นิสสยะ จ.ศ. 1195 (พ.ศ. 2376) เดือนอ้ายขึ้น 10 ค่ำ วันพฤหัสบดี (ห่อผ้า)
10. มโห(สถ) ชาตะกะ (นิสสยะ) จ.ศ. 1171 (พ.ศ. 2352) เดือน 11 ขึ้น 14 ค่ำ วันศุกร์ (ห่อผ้า)
11. สารัตถะทีปนี ฎีกา (บาลีอักษรพม่า) จ.ศ. ? (พ.ศ. ?)
12. ภิกขุ ปาจิต และ วินัย ปาจิต จ.ศ. 1142 (พ.ศ. 2323) เดือน 11 ขึ้น 5 ค่ำ
13. ภิกขุณี กังขา วิตะระณิ จ.ศ. 1204 (พ.ศ. 2385) เดือน 4 แรม 9 ค่ำ
14. ภิกขุณีวิภังค์ (บาลี), ปุคคละปัญญาธิ นิสสยะ 3 เล่มรวม และธัมมะวิโสธะณี (บทความให้พรภาษาพม่า) จ.ศ. 1287 (พ.ศ. 2368) เดือน 9 แรม 7 ค่ำ วันเสาร์

¹ นักวิชาการ ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

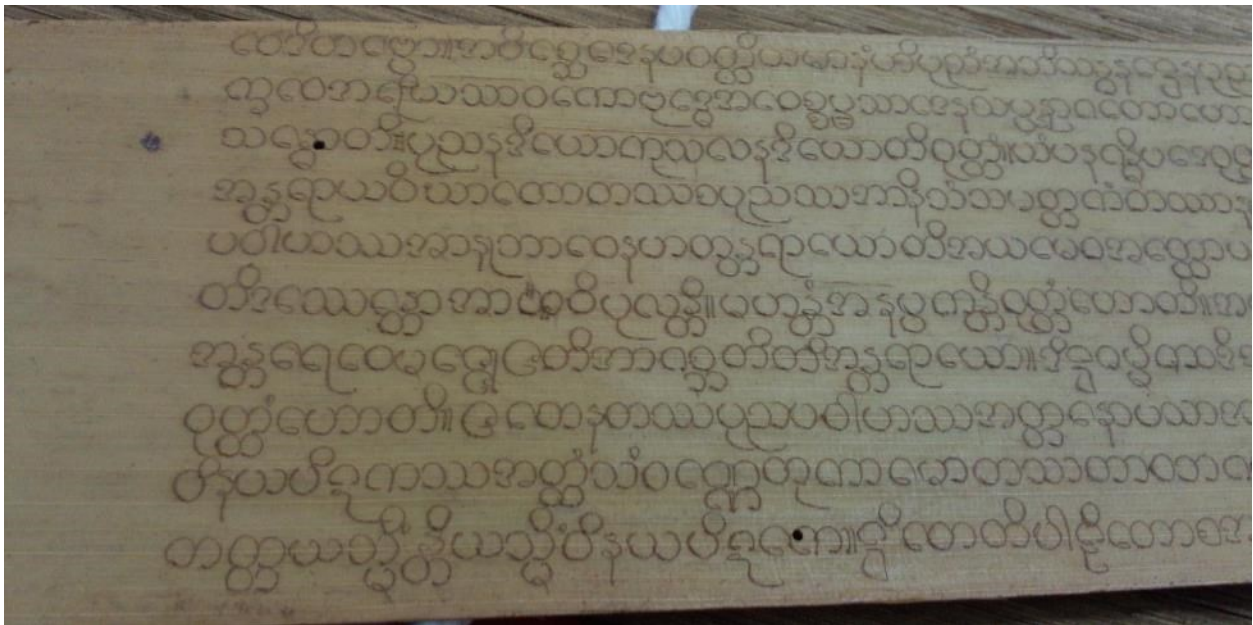
15. ปาจิต อัญฐะกะเถา ปาฬิ(นิสสยะ), ภิกขุณีปาจิต อัญฐะกะเถา, ภิกขุณีวิภังคะ อัญฐะกะเถา, มหาวา อัญฐะกะเถา, จุฬวา อัญฐะกะเถา (5 เล่มรวม) จ.ศ. 1230-1231 (พ.ศ. 2410-2411)
16. ปาราชิกัง (บาลี) เล่ม 2-3-4 และปาจิต(บาลี) เล่ม 5 จ.ศ. ? (พ.ศ. ?)
17. ปาราชิกัง อัญฐะกะเถา (บาลี) จ.ศ. 1211 (พ.ศ. 2392) เดือน 2 ขึ้น 1 ค่ำ วันศุกร์
18. วินยะ (นิสสยะ) สามเล่มรวม จ.ศ. 1202 (พ.ศ. 2383) เดือนอ้าย ขึ้น 1 ค่ำ วันเสาร์
19. ปะริวา (มหาวา) และ จุฬวา (บาลี) นิสสยะ จ.ศ. 1223 (พ.ศ. 2404) เดือน 12 ขึ้น 12 ค่ำ
20. จุฬวา อัญฐะกะเถา ปาฬิ จ.ศ. 1242 (พ.ศ.2423) เดือน 4 แรม 9 ค่ำ วันอังคาร
21. ปาจิต ปาฬิ จ.ศ. 1123 (พ.ศ. 2333) เดือน 5 ดับ วันเสาร์
22. วินยะมหาวา (บาลี) 2 เล่ม รวม และธัมมะปะทะ อัญฐะกะเถา นิสสยะ จ.ศ. ? (พ.ศ. ?)
23. สะติปัฏฐาน นิสสยะ จ.ศ. 1226 (พ.ศ. 2407) เดือน 7 ขึ้น 10 ค่ำ วันจันทร์
24. นาม นิสสยะ จ.ศ. 1205 (พ.ศ. 2386) เดือน 4 ขึ้น 6 ค่ำ วันศุกร์
25. สิทธิ ปาฬิ จ.ศ. 1237 (พ.ศ. 2418) เดือน 5 ขึ้น 7 ค่ำ
26. ชินัตถะปะกาสะณี (พุทธประวัติ) เล่ม 1-10 จ.ศ. 1234 (พ.ศ. 2415) เดือน 7 ขึ้น 14 ค่ำ วันจันทร์
27. อิติปิโส (คำอธิบาย) 10 เล่มรวม จ.ศ. ? (พ.ศ. ?)
28. นาม นิสสยะ 11 เล่มรวม จ.ศ. ? (พ.ศ. ?)
29. อะนุโมทนาลังการะ (พระธรรมพระเจดีย์ 4 องค์) จ.ศ. 1215 (พ.ศ. 2396) เดือน 9 ขึ้น 8 ค่ำ วันศุกร์
30. มโห(สถ) นิสสยะ จ.ศ. ? (พ.ศ. ?)
31. มโหสธา ชาตะกะ นิสสยะ จ.ศ. 1267 (พ.ศ. 2448) เดือน 2 ขึ้น 12 ค่ำ
32. เวสสันตะระ ชาตะกะ (นิสสยะ) จ.ศ. 1229 (พ.ศ. 2410) เดือน 12 แรม 6 ค่ำ
33. สุตตันตะ 6 เล่มรวม จ.ศ. 1233 (พ.ศ. 2414) เดือน 12 แรม 10 ค่ำ
34. ชาตกรวม บาลี จ.ศ. 1139 (พ.ศ. 2320) เดือน 8 ที่ 2 แรม 8 ค่ำ วันอาทิตย์
35. วิสุทธีมัตถะ นิสสยะ เล่ม 1-2-3-4 จ.ศ. 1135 (พ.ศ. 2316) เดือน 3 แรม 1 ค่ำ วันพฤหัสบดี
36. วิภังคะ ปาฬิ นิสสยะ จ.ศ. 1225 (พ.ศ. 2406) เดือน 12 แรม 14 ค่ำ วันอาทิตย์
37. ปฎฐาน ปาฬิ (อภิธรรม) จ.ศ. 1130 (พ.ศ. 2311) เดือน 11 ขึ้น 7 ค่ำ

นอกจากนี้ยังมีเอกสารโบราณคัมภีร์ใบลานที่อยู่ในห้องสมุดในตู้กระจกอีกสองรายการ ได้แก่

38. เตมีย์, มหาชนก, เนมิ ชาตะกะ นิสสยะ จ.ศ. ??
39. อภิธัมมัตถะ สังเขปนะ (สังคหะย่อ) จ.ศ. 1276 (พ.ศ. 2457)

คัมภีร์ไบลานแต่ละผูกนั้นค่อนข้างหนา และมีจำนวนไบลานค่อนข้างมาก เฉลี่ยแล้วคัมภีร์ไบลานผูกหนึ่งมีประมาณ 200 ไบลาน ตัวอักษรพม่ามีลักษณะกลมและเล็ก หนึ่งหน้าลานเขียนได้ถึง 10 บรรทัด เนื้อเรื่องโดยรวมเกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎกในพุทธศาสนา ส่วนใหญ่แล้วเป็น “นิสสยะ”

พระไตรปิฎกนิสสยะ หมายถึง พระไตรปิฎกฉบับที่มีการแปลโดยการยกคำศัพท์บาลีกำกับไว้คู่กับคำแปลของแต่ละภาษา (นิสสยะ แปลว่า คัมภีร์เป็นที่อาศัย เปรียบเหมือนอาจารย์ยอมเป็นที่ยึดอาศัยของศิษย์) คัมภีร์นิสสยะนี้มีหลายฉบับ เช่น ฉบับ บาลี-สีหฬ, ฉบับ บาลี-พม่า ในปัจจุบันประเทศที่มีคัมภีร์นิสสยะมากที่สุดคือประเทศพม่า มีทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและคัมภีร์ ตระ อีกเป็นจำนวนมาก กล่าวกันว่า เฉพาะคำแปลนิสสยะของคัมภีร์ อภิธัมมัตถสังคหะ มีถึง ๒๐ ล้านวน

การแปลนิสสยะมี ๒ วิธี ได้แก่

๑. เกวลทัฬพาเปกขนิสสยะ แปลโดยไม่มีการใส่คำแปลที่เป็นความหมายแสดงคุณสมบัติของคำนั้น เช่น “พุทฺโธ” แปลว่า “พระพุทฺธเจ้า” ภิกขุ แปลว่า “พระภิกขุ”

๒. สคฺคณทัฬพาเปกขนิสสยะ แปลโดยมีการใส่คำแปลที่เป็นความหมายแสดงคุณสมบัติของคำนั้น เช่น พุทฺโธ แปลว่า “พระพุทฺธเจ้า” เพิ่มความหมายว่า “ผู้ตรัสรู้ริยสัจสี่” ภิกขุ แปลว่า “พระภิกขุ”

เพิ่มความหมายว่า “ผู้ขอ หรือผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร หรือผู้ทำลายกิเลส”

การแปลแบบนิสสยะนี้ มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาพระไตรปิฎกเกิดความรอบรู้ทั้งเนื้อหา และหลักภาษาบาลีไปพร้อม ๆ กัน โดยมีการสอดแทรกคำอธิบายที่เป็นความรู้หรือคำวินิจฉัยเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ผู้ศึกษาพระไตรปิฎกควรรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการใช้คำศัพท์และความหมายที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจ เส้นผ่าของนิสสยะจึงอยู่ที่การถ่ายทอดคำแปลที่มีการผสมผสานกับคำอธิบาย ซึ่งไม่เหมือนกับคำแปลทั่ว ๆ ไป ตัวอย่างเช่น การแปลคำว่า “พุทฺโธ” โดยทั่วไป มักจะแปลว่า “พระพุทฺธเจ้า” ซึ่งเป็นการแปลโดยอรรถ แต่ถ้าเป็นการแปลแบบนิสสยะ (สคฺคณทัฬพาเปกขนิสสยะ) จะต้องแปลว่า “พระพุทฺธเจ้า” “ผู้ตรัสรู้ริยสัจสี่” ซึ่งเป็นคำแปลที่เผยให้เห็นถึงอรรถะที่เป็นคุณสมบัติที่สื่อออกทางถ้อยคำว่า “พุทฺธ” เป็นคำแปลที่สามารถนำมาอธิบายตามกระบวนการแห่งการบัญญัติคำศัพท์ อันจะเป็นอุปการะต่อการเรียนรู้หลักภาษาบาลีจากพระไตรปิฎกไปโดยปริยาย

จึงนับว่า เป็นแนวการแปลที่มีประโยชน์เกื้อกูลต่อการเรียนรู้พระพุทฺธพจน์ในพระไตรปิฎก อันจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขเข้าไปสู่มหาสมุทรแห่งความหมายที่พระพุทฺธองค์ทรงมุ่งถึง

ในสมัยโบราณถือว่า คัมภีร์นิสสยะ คือ หัวใจสำคัญสำหรับใช้เป็นคู่มือในการเรียนพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ผู้ที่อ่านนิสสยะเป็น จะได้เปรียบในด้านความหมายและการวิเคราะห์คำเป็นอย่างมาก

ดังนั้น ในประเทศลังกาและประเทศพม่า จึงนิยมจัดสร้างคัมภีร์นิสสยะไว้เป็นคู่มือช่วยแปลพระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกา รวมทั้งปกรณ์พิเศษอื่น ๆ

ในส่วนของประเทศไทยซึ่งได้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยไว้ ๒ ประเภท คือ

๑. พระไตรปิฎกแปลโดยสำนวนเทศนา พิมพ์โบราณ แบ่งเป็น ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับหลวง เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

๒. พระไตรปิฎกแปลโดยอรรถ คือ ฉบับสยามรัฐ (มหามกุฏฯ) และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แม้จะเคยมีคัมภีร์นิสสยะอยู่บ้าง แต่ก็ถือว่าน้อยมาก ที่สำคัญจะมีปรากฏอยู่เฉพาะในคัมภีร์โบราณอักษรขอมเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ผู้ศึกษาพระไตรปิฎกในยุคปัจจุบันไม่มีโอกาสที่จะได้สัมผัสกับนิสสยะเหมือนนักปราชญ์สมัยก่อน

การขาดคัมภีร์นิสสยะ อาจเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การศึกษาภาษาบาลีในปัจจุบันขาดความลึกซึ้งทางด้านภาษาบาลี สิ่งเปรียบเทียบบ้างก็คือ ในปัจจุบัน ประเทศเพื่อนบ้านของเรา เช่น ประเทศพม่า สามารถผลิตปทานุกรมพระไตรปิฎก บาลี-พม่า ได้มากกว่า ๒๐ เล่ม ที่มีขนาดใหญ่เพียงพอต่อการศึกษาค้นคว้า ซึ่งการที่คณะสงฆ์ประเทศพม่าสามารถจัดทำปทานุกรมได้อย่างมโหฬารเช่นนี้ ก็เนื่องจากได้อาศัยคัมภีร์นิสสยะที่โบราณจารย์ได้ทำไว้สืบทอดกันมาในแต่ละยุคสมัยนั่นเอง ประเทศไทยในฐานะที่ยังไม่มีคัมภีร์นิสสยะ

ที่มาของข้อมูลคัมภีร์นิสสยะ <https://www.facebook.com/Thainissaya/info>

นอกจากนี้ยังพบเอกสารโบราณประเภทพัชสา เขียนด้วยอักษรไทใหญ่ ภาษาไทยใหญ่ อีก 1 ฉบับ และสมุดไทยขาวอยู่ตู้แสดงในห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เอกสารโบราณเหล่านี้ ดร.อนาโตล เปลติเยร์ ได้มอบไว้ให้กับคุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ และทางคุณหญิงเองจึงได้มอบให้กับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) เป็นเวลานานหลายปีแล้วที่เอกสารโบราณเหล่านี้อนึ่งอยู่ในกล่อง ยังไม่มีการทำทะเบียนเอกสารฯ และทำสำเนาดีดึลมาก่อน ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทยเล็งเห็นว่า เอกสารเหล่านี้มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และการศึกษาไวยากรณ์ภาษาบาลี การศึกษาอักขรวิธีอักษรพม่า เนื่องจากคัมภีร์เหล่านี้ได้บันทึกด้วยตัวอักษรและภาษาบาลีที่ใช้ในช่วงยุคสมัยนั้น เมื่อนำมาทำสำเนาดีดึลแล้วให้บริการกับผู้สนใจศึกษาคัมภีร์เหล่านี้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษาพุทธศาสนาไม่น้อย